

Seminar om jødisk immateriell kulturarv

Forfatter: Vidar Alne Paulsen, september 2014

Det siste året har Jødisk Museum i Oslo hatt et prosjekt gående sammen med Lise Paltiel fra Jødisk museum Trondheim. Prosjektet har til hensikt å styrke formidlingen ved våre to institusjoner, men også dokumentere norsk-jødiske ritualer og tradisjoner.

Dette innlegget vil falle under det temaområdet som under konvensjonen kalles «*Sosiale skikker, ritualer og høytider*».

Jeg vil først fortelle om bakgrunnen og målet for prosjektet. Til slutt om gjennomføringen og planen videre.

Både Jødiske museum Trondheim og Jødisk Museum i Oslo er unge kulturinstitusjoner. For begge institusjonene har formidling og undervisning fra starten av vært en prioritert oppgave.

I et land med en liten jødisk befolkning og kun to små museer, er det mye å hente på å arbeide sammen. Våren 2012 hadde Lise og jeg en rekke møter med tanke på et nærmere samarbeid mellom våre to

institusjoner. Vi endte opp med et prosjekt som hadde som mål å gjøre storsamfunnet kjent med jødisk liv fra et jødisk perspektiv.

Ideen var å lage en serie med åtte forskjellige små filmer som kunne benyttes i formidlingen i museene. Disse filmene ville også bli lagt ut på nett til bruk for skoleklasser som ikke hadde anledning til å dra på museumsbesøk.

Filmideen var ikke unik. Det eksisterte allerede en serie filmer fra det jødiske museet i Trondheim, laget på begynnelsen av 2000-tallet, som tok for seg åtte forskjellige høytider. Men Lise mente de trengte en oppdatering, og jeg hadde lyst til å få med det jødiske miljøet i hovedstaden.

Både Oslo og Trondheim har egne tradisjoner som det er viktig å fremheve og dokumentere. I forkant av filmingen diskuterte vi hvilken type jødedom vi skulle presentere. En religiøs, nærmeste læreboklojal jødedom, eller jødedommen slik den faktisk praktiseres hos en liten minoritet i et sekulært Norge? Svaret kan synes åpenbart: Selvfølgelig den norsk-jødiske varianten. Men når man lærer om jødedom på skole – som når man lærer om andre religioner – leter man etter fellestrekkene i

religionen. Hva er felles for alle som praktiserer islam, kristendom osv. Flere av klassene som besøker våre museer gjør det nettopp for å få hjelp til formidlingen av kunnskapsmålene i læreplanen.

Vi kom dog frem til at siden man på skolen lærer om hva som er felles for alle jøder, er det viktig å ha en plass – som våre to museer – hvor elevene får se hva som er særegent for praktisering av jødedom i deres eget land.

Vi satte oss fire mål for prosjektet:

1. Utarbeide en serie med undervisningsfilmer om hvert sitt utvalgte tema. Filmene skulle gi et reelt innblikk i hvordan helligdager og ritualer overholdes og praktiseres i Norge – både hjemme og i synagogen.

Videre skulle de bidra til diskusjon, øke forståelsen og utfordre de besøkendes meninger og forestillinger om den jødiske minoriteten.

2. Dokumentere jødiske tradisjoner og ritualer i Oslo og Trondheim.

3. Gjøre filmene tilgjengelige på museenes hjemmesider

4. Utveksle kompetanse mellom JMO og JMT.

Målgruppen for prosjektet var primært skoleklasser – fra grunnskolen og til og med videregående.

Høsten 2012 begynte vi å søke midler. Og fikk støtte til prosjektet av Kulturrådet og av FAD (Fornyings, administrasjons- og kirkedepartementet). Vi kunne altså sette i gang med arbeidet fra januar 2013.

De første månedene gikk med til å skrive manus, skaffe egnede lokaler og finne statister.

Robert Murphree, en filmfotograf, som JMO tidligere hadde brukt i forbindelse med utstillingen «Husk oss til livet» stod for filming, klipping og grovredigering. Den første helgen i mai kunne vi begynne å filme i Trondheim. Tre uker senere stod Oslo for tur.

Vi skulle filme åtte forskjellige høytider, flere hvor hovedfokuset var på ritualer inne i synagogen, og en del høytider hvor feiringen i hjemmet spilte en viktig rolle. Siden man verken har en *kantor* eller en *rabbiner* i Trondheim – helt essensielt i et par av synagokeklippene – bestemte vi oss for å fokusere på familiehelligdagene der. Mens vi i Oslo filmet *shabbat*, *bar mitzva*, *bat chajil* og en film om kosher-reglene.

Prosjektets største utfordring var å finne statister. Dette gjaldt i begge byene. Filmingen fant sted enten på ettermiddagene eller i helga – og var ubetalt.

Spesielt prekært var det i bar mitzva-filmen. Bar mitzva er gutters myndighetsdag som markeres ved nådde 13 år (og en dag). Det er første gang gutten blir kalt opp for å lese høyt for forsamlingen. I tiden før bar mitzva går gutten til undervisning hos sin rabbiner/kantor for å lære om jødisk tradisjon, samt resitere den aktuelle ukens toraavsnitt. Dette krever intens trening.

Dette var ikke en rolle hvem som helst kunne fylle. Men vi var heldige. Jeg hadde flere møter med Reuven Sternlieb, kantoren ved synagogen i Oslo, og han tipset meg om en gutt, som uken før vi skulle filme bar mitzva-sekvensen, hadde gjennomgått sin egen bar mitzva. Vi kunne ikke ha funnet noen bedre egnet.

Etter filmingen gjenstod redigeringen. Enkelte av klippene var særdeles krevende. Da vi skulle filme chanuka i Trondheim – en fest som finner sted i november/desember, til minne om da jødene fikk tilbake tempelet i 165 f.v.t – var det fredag ettermiddag og strålende sol. Vi dekket vinduene med felt for å få frem den mørke vinterfølelsen. Filmingen fant sted hos en familie utenfor byen. Barna var naturligvis trøtte etter en lang uke, og i og med at samme scene måtte filmes igjen og igjen fra forskjellige vinkler, ble det utfordrende å holde barnas interesse oppe.

Både Lise og jeg var veldig spente på hvordan slutfilmen kom til å se ut, men vår fotograf, Robert, gjorde en god jobb på redigeringsrommet.

Vi fikk laget to sett med filmer. Et sett uten voiceover og et sett med voiceover. Filmene som ble laget i Trondheim for 13-14 år siden hadde ikke voiceover. De skulle kun brukes i museet. Forklaringen på hva besøkende så, fikk de av omviseren i museet.

Men de nye filmene skal både brukes i museet og legges ut på nett. Og nettfilmene trengte en forklaring.

Veien videre

Vi har nå begge begynt å bruke filmene i vår undervisning. Det som gjenstår er få dem ut på nett (dvs. våre nettsider). Vi arbeider for tiden med å lage undervisningsopplegg som skal akkompagnere filmene. Slik at de kan bedre brukes til formidling i skolen.